

Konstrukcja korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych w podatkach dochodowych

Paweł Szczęśniak

Doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Prawa Finansowego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Praca naukowa rozwijana w zakresie specjalności naukowej prawo finansowe. Autor publikacji z dziedziny prawa bankowego, prawa podatkowego oraz prawa finansów publicznych.

✉ pawel.szczesniak@umcs.pl

<https://orcid.org/0000-0002-9017-3444>

The Construction of the Adjustment for Outstanding Claims in Income Taxes

The study is an attempt of outlining the construct of the adjustment for outstanding claims in personal income tax, corporate tax and a flat-rate income tax on certain revenues earned by natural persons. The provisions governing the adjustment in question became effective on 1 January 2020 under the Act amending certain laws to reduce payment backlogs. The study is to demonstrate that the construction of adjustment insufficiently meets the objective of reducing outstanding payment of civil law obligations. To prove this research thesis, a number of specific issues must have been addressed. The first one was the assessment of the normative conditions for making corrections for outstanding claims, including objective, subjective and temporal conditions. Subsequently normative restrictions on making adjustments have been studied. The issue of the adjustment for outstanding claims has not yet been the subject of more extensive analysis. The article contains legislative recommendations, the consideration of which would improve the construction of the adjustment for outstanding claims.

Słowa kluczowe: przychody, koszty, podatki dochodowe, zatory płatnicze, korekta z tytułu wierzytelności nieuregulowanych

Key words: revenues, costs, income taxes, payment backlogs, adjustment for outstanding claims

[https://doi.org/10.32082/fp.1\(69\).2022.751](https://doi.org/10.32082/fp.1(69).2022.751)

1. Uwagi wstępne

Korekta z tytułu wierzytelności nieuregulowanych została unormowana w ustawach: o podatku dochodowym od osób fizycznych¹,

o podatku dochodowym od osób prawnych² oraz o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektó-

fizycznych (Dz.U. z 2020 r. poz. 1426 ze zm.), dalej jako: „u.p.d.o.f.”.

1 Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób

2 Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób

rych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne³. Przepisy regulujące korektę, o której mowa, weszły w życie w dniu 1 stycznia 2020 r. na podstawie ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia zatorów płatniczych⁴. Analizowane przepisy mają zastosowanie w stosunku do wierzytelności, których termin spełnienia świadczenia upływa po dniu 31 grudnia 2019 r.⁵

Celem stawianym przed ustawą nowelizującą było ograniczenie zatorów płatniczych⁶. Ustawodawca dostrzegł bowiem problem nieterminowego uiszczania zobowiązań cywilnoprawnych, a także wydłużania terminów spełnienia świadczeń przez duże przedsiębiorstwa. Stan ten negatywnie wpływa na sytuację ekonomiczną mikro, małych i średnich przedsiębiorstw⁷. Jak wskazuje Europejski Raport Płatności, procent nieściągalnych należności, biorąc pod uwagę całkowite przychody przedsiębiorstw, wzrósł w 2018 r. do 2,31% z 1,69% odnotowanych w 2017 r.⁸ Natomiast 43% krajowych przedsiębiorców uważa, że jednym ze skutków nieregulowania zobowiązań w terminie jest utrata dochodów. Dla porównania, na ten sam problem wskazuje 27% europejskich przedsiębiorców⁹. Cel w postaci ograniczenia zatorów płatniczych miał być zrealizowany poprzez przyjęcie różnorodnych środków ochrony wierzycieli. Jednym ze środ-

ków ochrony tej grupy podmiotów, oprócz środków o charakterze cywilnym, administracyjnym lub karnym, jest instytucja korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych¹⁰.

Korekta z tytułu wierzytelności nieuregulowanych zmienia sposób rejestrowania przychodów i kosztów z działalności gospodarczej¹¹. Podstawa opodatkowania w wyżej wskazanych podatkach może być bowiem zmniejszona przez wierzyciela o zaliczaną uprzednio do przychodów należnych wartość wierzytelności o zapłatę świadczenia pieniężnego, która nie została uregulowana lub zbyta. Natomiast na dłużniku spoczywa obowiązek podwyższenia podstawy opodatkowania o kwotę niewykonanego świadczenia pieniężnego.

Opracowanie stanowi próbę zarysowania konstrukcji korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych w podatkach dochodowych. Podejmowane badania mają charakter nie tylko deskryptywny, lecz także proponują modelowe rozwiązania na przyszłość. Praca zmierza do udowodnienia twierdzenia, że konstrukcja korekty w niedostateczny sposób realizuje cel w postaci ograniczenia nieterminowego uiszczania zobowiązań cywilnoprawnych. Udowodnienie tak postawionej tezy wymaga odniesienia się do kilku zagadnień szczegółowych. Pierwszym z nich jest ocena przesłanek dokonywania korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych, w tym przesłanek przedmiotowych, podmiotowych i temporalnych. Kolejno ocenie poddano normatywne ograniczenia dokonywania

prawnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 1406 ze zm.), dalej jako: „u.p.d.o.f.”.

3 Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (Dz.U. z 2020 r. poz. 1905 ze zm.), dalej jako: „u.z.p.d.”.

4 Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia zatorów płatniczych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1649), dalej jako: „ustawa nowelizująca”.

5 Zob. art. 16–17 ustawy nowelizującej.

6 Celem ustawy nowelizacyjnej było pobudzenie dłużnika do terminowego regulowania zobowiązań. Por. uzasadnienie do projektu o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia zatorów płatniczych z dnia 20 maja 2019 r. (druk nr 3475).

7 Por. uzasadnienie do projektu o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia zatorów płatniczych z dnia 20 maja 2019 r. (druk nr 3475).

8 Zob. szerzej Europejski Raport Płatności 2019, s. 7.

9 *Ibidem*, s. 3.

10 Instytucja bywa ta niekiedy określana mianem „ulgi na złe długi”. Terminem takim nie posługuje się jednak ustawodawca. Wydaje się, że poprawnym terminologicznie określeniem będzie „korekta z tytułu wierzytelności nieuregulowanych”. Przepisy art. 26i ust. 1 pkt 1 u.p.d.o.f., art. 18f ust. 1 pkt 1 u.p.d.o.p., a także art. 11 ust. 4 pkt 1 u.z.p.d. przewidują uprawnienie do obniżenia podstawy opodatkowania o wartość wierzytelności, które nie zostały uregulowane lub zbyte.

11 Szczegółowe uwagi dotyczące sposobu rejestrowania przychodów i kosztów w odniesieniu do korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych zostały ujęte w osobnym opracowaniu: P. Szczęśniak, *Sposób rejestrowania przychodów i kosztów z działalności gospodarczej a korekta z tytułu wierzytelności nieuregulowanych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2021, nr 2.

korekty. Problematyka korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych nie była dotychczas przedmiotem szerszych analiz¹².

2. Normatywne przesłanki dokonywania korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych

Podstawa opodatkowania w podatku dochodowym od osób fizycznych, podatku dochodowym od osób prawnych oraz podatku w formie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych może ulec obniżeniu lub podwyższeniu o wartość wierzytelności po spełnieniu trzech przesłanek. Wobec tego jedynie łączne zaistnienie wszystkich przesłanek będzie powodowało powstanie uprawnienia lub obowiązku dokonania korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych.

Pierwsza przesłanka dokonania korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych ma charakter przedmiotowy. Dotyczy bowiem charakteru wierzytelności, która zmniejsza podstawę wymiaru podatku. Chodzi tu o wierzytelności o zapłatę świadczenia pieniężnego w rozumieniu art. 4 pkt 1a u.p.n.o.¹³ Samo świadczenie pieniężne definiowane jest w wyżej przywołanym przepisie jako wynagrodzenie za dostawę towaru lub wykonanie usługi w transakcji handlowej. Natomiast przez pojęcie transakcji handlowej rozumie się, wedle art. 4 pkt 1 wyżej przywołanej ustawy, umowę, której przedmiotem jest odpłatna dostawa towaru lub odpłatne świadczenie usługi, jeżeli strony zawierają ją w związku z wykonywaną działalnością. Przepisów ustawy o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych nie stosuje się jednak do umów, na podstawie których są wykonywane czynności bankowe w rozumieniu przepisów art. 5 ust. 1 i 2 ustawy Prawo bankowe lub umów, których stronami są wyłącznie podmioty zaliczane do sektora finansów

publicznych w rozumieniu przepisów o finansach publicznych¹⁴.

Druga przesłanka ma charakter podmiotowy. Jedynie ograniczony katalog podmiotów jest uprawniony do dokonania korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych. Z uprawnienia, o którym mowa, można skorzystać, jeżeli transakcja handlowa jest zawarta w ramach działalności wierzyciela oraz działalności dłużnika, z których dochody podlegają opodatkowaniu podatkami dochodowymi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawodawca nie wskazuje przy tym, czy wierzyciele i dłużnicy powinni być objęci nieograniczonym czy ograniczonym obowiązkiem podatkowym w podatkach dochodowych. Uprawnienie lub obowiązek dokonania korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanej powstanie, kiedy wierzyciel i dłużnik są podatnikami podatków dochodowych¹⁵. Opierając się na wnioskowaniu *lege non distinguente nec nostrum est distinguere*, należy przyjąć, że mogą to być zarówno rezydenci, ale także nierezydenci podatkowi, o ile są objęci ograniczonym obowiązkiem podatkowym w analizowanych podatkach¹⁶. Zagadnienie to można zilustrować wskazując na sytuację, kiedy wierzyciel lub dłużnik nie posiadają polskiej rezydencji podatkowej, lecz uzyskują dochody na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej za pośrednictwem zagranicznego zakładu a wierzytelności lub zobowiązania muszą powstać w wyniku transakcji handlowej w rozumieniu ustawy o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych. Aby przesłanka podmiotowa została spełniona transakcja, o której mowa, powinna być dokonana za pośrednictwem tego zakładu a przychód lub koszt uzyskania przychodu został przypisany do tego zagra-

12 Na temat korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych w podatkach dochodowych przeważają opracowania o charakterze popularyzatorskim: K. Różycki, *Ulgą na złe długi w podatkach dochodowych. Komentarz praktyczny*, LEX 2018; D. M. Malinowski, *Ulgą na złe długi w podatkach dochodowych. Nowe regulacje obowiązujące od 2020 r.*, „Przegląd Podatkowy” 2019, nr 12, s. 3–4.

13 Ustawa z dnia 8 marca 2013 r. o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 935), dalej jako: „u.p.n.o.”.

14 Zob. art. 3 pkt 2–3 u.p.n.o.

15 Por. R. Kowalski, *Czy nowe przepisy antyzatorowe dotyczą także transakcji dokonywanych między podmiotem krajowym, a zagranicznym z UE?*, LEX 2019.

16 Na temat nieograniczonego i ograniczonego obowiązku w podatkach dochodowych zob. R. Lipniewicz, *Rezydencja podatkowa osób fizycznych a swobody rynku wewnętrznego Unii Europejskiej*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2016, nr 3, s. 10 i n, a także K. Cień, *Podatek dochodowy od osób fizycznych* (w: *Prawo finansowe. Wybrane zagadnienia*, A. Hanusz (red.), Warszawa 2019, s. 264–265).

nicznego zakładu¹⁷. Wówczas wierzyciel lub dłużnik będą odpowiednio uprawnieni albo obowiązani do dokonywania korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych.

Przesłankę o charakterze podmiotowym uzupełnia także norma wynikająca z art. 2 u.p.n.o. Przepis ten wskazuje na zamknięty katalog podmiotów, które mogą być stronami transakcji handlowej w rozumieniu ustawy o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych. Co za tym idzie, jedynie w stosunku do stron takiej umowy powstanie uprawnienie lub obowiązek dokonania korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych. Przepisy wspomnianej ustawy stosuje się bowiem do transakcji handlowych, których wyłącznymi stronami są przede wszystkim przedsiębiorcy w rozumieniu przepisów ustawy Prawo przedsiębiorców¹⁸. Zgodnie z art. 4 ust. 1 tej ustawy, przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, wykonująca działalność gospodarczą¹⁹. Przedsiębiorcami są także wspólnicy spółki cywilnej w zakresie wykonywanej przez nich działalności gospodarczej²⁰. Stroną w rozumieniu ustawy o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych są także podmioty prowadzące działalność, o której mowa w art. 6 ust. 1 ustawy Prawo przedsiębiorców²¹. Są to podmioty prowadzące chociażby działalność wytwórczą w rolnictwie w zakresie upraw rolnych oraz

chowu i hodowli zwierząt, ogrodnictwa, warzywnictwa, leśnictwa i rybactwa śródlądowego lub działalność w postaci wynajmowania przez rolników pokoi, sprzedaży posiłków domowych i świadczenia w gospodarstwach rolnych innych usług związanych z pobytem turystów. Stronami transakcji handlowych są także osoby wykonujące wolny zawód, podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 1 ustawy Prawo zamówień publicznych, oddziały i przedstawicielstwa przedsiębiorców zagranicznych lub przedsiębiorcy z państw członkowskich Unii Europejskiej, państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu – stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej.

Trzecia przesłanka dotyczy opóźnienia w uregulowaniu wierzytelności. Przez pojęcie opóźnienia należy rozumieć wszystkie przypadki nieterminowego wykonania świadczenia przez dłużnika, w tym także te za które nie ponosi odpowiedzialności²². Oznacza to, że każde nieterminowe spełnienie świadczenia, niezależnie od zawinienia dłużnika, będzie prowadziło do ziszczenia się analizowanej przesłanki. Uprawnienie do zmniejszenia podstawy opodatkowania powstaje, kiedy wierzytelność nie została uregulowana lub zbyta w terminie dziewięćdziesięciu dni od dnia upływu terminu zapłaty określonego na fakturze (rachunku) lub w umowie. Wskazany termin ma charakter materialny, gdyż skutkiem jego upływu jest powstanie prawa do dokonania korekty²³. W projekcie ustawy proponowany termin wynosił pierwotnie sto dwadzieścia dni²⁴. Pozytywnie należy więc ocenić skrócenie terminu do dziewięćdziesięciu dni.

17 Na temat pojęcia zakładu w międzynarodowym prawie podatkowym zob. T. Woźniak, *Miejsce i rola zakładu w międzynarodowym prawie podatkowym*, „Przegląd Legislacyjny” 2017, nr 4, s. 51 i n.

18 Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2019 r. poz. 1292 ze zm.), dalej jako: „ustawa Prawo przedsiębiorców”.

19 Szerzej o pojęciu przedsiębiorcy w świetle ustawy Prawo przedsiębiorców zob. G. Lubeńczuk, *Art. 4 [Definicja przedsiębiorcy] (w:) M. Zdyb, G. Lubeńczuk, A. Wołoszyn-Cichocka, Prawo przedsiębiorców. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 159–161.

20 Por. art. 4 ust. 2 ustawy Prawo przedsiębiorców.

21 Zob. szerzej G. Lubeńczuk, *Art. 6 [Zakres stosowania przepisów regulujących wykonywanie działalności rolniczej i działalności polegającej na świadczeniu usług] (w:) M. Zdyb, G. Lubeńczuk, A. Wołoszyn-Cichocka, Prawo...*, s. 167–175.

22 Na temat różnicy między opóźnieniem a zwłoką dłużnika zob. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2010, s. 334; B. Lackoroński, *Zwłoka dłużnika w wykonaniu zobowiązania pieniężnego wyrażonego w walucie obcej. Glosa do wyroku SN z dnia 16 maja 2012 r., III CSK 273/11*, „Państwo i Prawo” 2014, nr 2, s. 128 i n.; J. Jastrzębski, *Skutki niewykonania zobowiązań (w:) A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, Zobowiązania. Część ogólna*, Warszawa 2019, s. 363 i n.

23 Zob. J. Ignatowicz, *Przedawnienie i terminy zawite (w:) System Prawa Cywilnego*, t. 1, Część ogólna, S. Grzybowski (red.), Ossolineum 1985, s. 796.

24 Por. projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia zatorów płatniczych z dnia 14 września 2018 r.

Podatnik jest zatem uprawniony dokonać zmniejszenia podstawy obliczenia podatku w zeznaniu podatkowym składanym za rok podatkowy, w którym minęło dziewięćdziesiąt dni od dnia upływu terminu zapłaty określonego na fakturze (rachunku) lub w umowie²⁵. Kiedy termin zapłaty wynikający z faktury i umowy jest tożsamy nie powstaje problem ustalenia pierwszeństwa między nimi. Ustawodawca jednak nie odnosi się wprost w analizowanych przepisach do problemu rozbieżności wskazanych terminach²⁶. Wydaje się, że termin ustalony przez strony stosunków zobowiązaniowych uzyskuje pierwszeństwo przed terminem wskazanym na fakturze²⁷. Wynika to z normotwórczego charakteru umowy zmieniającej istniejące już stosunki zobowiązaniowe²⁸.

Podobnie, jak w przypadku uprawnienia do zmniejszenia podstawy obliczenia podatku, zwiększenia straty dokonuje się w zeznaniu podatkowym składanym za rok podatkowy, w którym minęło dziewięćdziesiąt dni od dnia upływu terminu zapłaty określonego na fakturze (rachunku) lub w umowie²⁹. Okres dziewięćdziesięciu dni liczy się począwszy od pierwszego dnia następującego po określonym na fakturze (rachunku) lub w umowie upływie terminu do uregulowania zobowiązania³⁰. Zmniejszenia dokonuje się, jeżeli do dnia złożenia zeznania podatko-

wego wierzytelność nie została uregulowana lub zbyta. W przypadku, gdy po roku podatkowym, za który dokonano zmniejszenia, wierzytelność zostanie uregulowana lub zbyta, podatnik jest zatem obowiązany zwiększyć podstawę opodatkowania lub zmniejszyć wysokość straty. Podatnik jest obowiązany dokonać tego w zeznaniu podatkowym składanym za rok podatkowy, w którym wierzytelność została uregulowana lub zbyta, odpowiednio o wartość kwot uprzednio odliczonych albo doliczonych. Jeżeli kwota straty jest mniejsza od kwoty ją zmniejszającej, różnica zwiększa podstawę obliczenia podatku. W przypadku częściowego uregulowania wierzytelności, korekty dokonuje się w odniesieniu do tej części.

Ustawodawca wskazał także na termin końcowy uprawniający do skorzystania z korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych. Z uprawnienia do dokonania korekty można skorzystać, jeżeli od daty wystawienia faktury (rachunku) lub zawarcia umowy dokumentującej wierzytelność nie upłynęły dwa lata. Termin ten liczy się od końca roku kalendarzowego, w którym została wystawiona faktura (rachunek) lub została zawarta umowa. W przypadku gdy rok kalendarzowy, w którym wystawiono fakturę (rachunek), jest inny niż rok kalendarzowy, w którym zawarto umowę, termin dwuletni liczy się od końca roku kalendarzowego późniejszej z tych czynności. Termin, o którym mowa, wykazuje więc charakter materialny, a co za tym idzie nieprzywzalny. Skutkiem jego upływu jest wygaśnięcie prawa do dokonania korekty z tytułu wierzytelności nieregulowanych³¹.

Ilustracją związaną z terminami dokonywania korekty może być stan faktyczny, gdzie umowę dokumentującą wierzytelność zawarto w dniu 20 września 2021 r., termin spełnienia świadczenia upływa zaś w dniu 15 października 2021 r. Wówczas uprawnienie do pomniejszenia podstawy opodatkowania powstanie po upływie dziewięćdziesięciu dni od terminu spełnienia świadczenia, czyli w dniu 12 stycznia 2022 r. Przyjmując, że rok podatkowy rozpocznie się w dniu 1 stycznia 2022 r., podatnik będzie uprawniony do dokonania zmniejszenia podstawy opodatkowania

25 Zob. art. 26i ust. 1 pkt 1 *in fine* u.p.d.o.f. oraz art. 18f ust. 1 pkt 1 *in fine* u.p.d.o.p., a także art. 11 ust. 4 pkt 1 *in fine* u.z.p.d.

26 Podobny problem widoczny jest na tle konstrukcji korekty z tytułu wierzytelności nieściągalnych w podatku od towarów i usług, por. T. Michalik, VAT. Komentarz, Warszawa 2019, Nb 14, s. 1177.

27 Jak stwierdza się w nauce, przy ocenie rzeczywistej treści czynności cywilnoprawnych należy brać pod uwagę wolę stron stosunków cywilnoprawnych. Podatnik nie może bowiem ograniczać swych praw w zakresie dyspozytywności czynności prawnych. Zob. szerzej A. Hanusz, *Zasada autonomii woli stron stosunków cywilnoprawnych w świetle prawa podatkowego*, „Państwo i Prawo” 1998, nr 12, s. 41.

28 Zob. P. Machnikowski, *Swoboda umów według art. 353¹ KC. Konstrukcja prawna*, Warszawa 2005, s. 132.

29 Zob. art. 26i ust. 2 pkt 1 *in fine* u.p.d.o.f., a także art. 18f ust. 2 pkt 1 *in fine* u.p.d.o.f.

30 Zob. art. 26i ust. 11 u.p.d.o.f. oraz art. 18f ust. 11 u.p.d.o.p., a także art. 11 ust. 11 u.z.p.d.

31 Zob. B. Kordasiewicz, *Problematyka dawności (w:) System Prawa Prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, Z. Radwański (red.), A. Olejniczak, Warszawa 2019, s. 705.

lub zwiększenia straty w zeznaniu podatkowym składanym za 2022 r.³² Samo zeznanie będzie zatem składane już w 2023 r. Należy jednocześnie podkreślić, że podatnik będzie uprawniony dokonać korekty, jeżeli od daty zawarcia umowy dokumentującej wierzytelność nie upłynęły dwa lata. Wobec tego, podatnik jest uprawniony do dokonania korekty jedynie w zeznaniu za 2022 r. Wydaje się, że tak wydłużone terminy dokonywania korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych nie będą miały istotnego znaczenia dla wierzycieli i dłużników. Na tle przedstawionego stanu faktycznego można podać w wątpliwość, czy korekta z tytułu wierzytelności nieuregulowanych w stopniu wystarczającym spełnia cel w postaci przeciwdziałania nadmiernym opóźnieniom w stosunkach prawnych między przedsiębiorcami.

Pewnym złagodzeniem tak wydłużonych terminów dokonywania korekty są przepisy dotyczące zaliczek na podatek dochodowy od osób fizycznych³³ i podatek dochodowy od osób prawnych³⁴. Ustawodawca uprawnia bowiem wierzyciela do zmniejszenia dochodu stanowiącego podstawę obliczenia zaliczki. Zmniejszenia dokonuje się począwszy od okresu rozliczeniowego, w którym minęło dziewięćdziesiąt dni od dnia upływu terminu zapłaty określonego na fakturze (rachunku) lub w umowie³⁵. Uprawnienie, o którym mowa, wygasa w dniu uregulowania lub zbycia wierzytelności³⁶. Z kolei na dłużniku ciąży obowiązek zwiększenia dochodu stanowiącego podstawę obliczenia zaliczki. Analogicznie dłużnik jest obowiązany dokonać zwiększenia dochodu stanowiącego podstawę obliczenia zaliczki dokonuje się w okresie rozliczeniowym, w którym minęło dziewięćdziesiąt dni od dnia upływu terminu zapłaty określonego

na fakturze (rachunku) lub w umowie³⁷. Obowiązek ten trwa do dnia, w którym zobowiązanie zostanie uregulowane.

Korekta obejmująca dochód stanowiący podstawę obliczenia zaliczki, o czym przypomina się w piśmiennictwie, ma jednak charakter nieostateczny³⁸. Okoliczności występujące w dniu złożenia zeznania podatkowego będą bowiem decydujące. Jak już powiedziano, dokonanie korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych jest możliwe dopiero w roku podatkowym, w którym minęło dziewięćdziesiąt dni od dnia upływu terminu zapłaty określonego na fakturze (rachunku) lub w umowie. Uprawnienie wierzyciela do dokonania korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych wygasa jednak, o czym będzie jeszcze mowa, kiedy dłużnik w ostatnim dniu miesiąca poprzedzającego dzień złożenia zeznania podatkowego nie znajduje się w trakcie postępowania restrukturyzacyjnego, postępowania upadłościowego lub w trakcie likwidacji³⁹. Oznacza to, że wystąpienie u dłużnika jednego z wyżej wymienionych stanów, powoduje że korekta obejmująca dochód stanowiący podstawę obliczenia zaliczki ma charakter potencjalny. Wierzyciel może więc utracić uprawnienie do zmniejszenia podstawy opodatkowania. Wówczas wierzyciel będzie obowiązany do uregulowania różnicy między należnym podatkiem dochodowym a sumą należnych za dany rok zaliczek⁴⁰.

3. Ograniczenia dokonywania korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych

Uprawnienia podatnika związane z korektą z tytułu wierzytelności nieuregulowanych mogą być jednak nadużywane. W związku z tym ustawodawca unormował środki ograniczające korzystanie z uprawnienia do obniżenia podstawy opodatkowania lub podwyższenia wysokości straty ze źródła przychodów. Głównym celem tych ograniczeń jest zapewnienie ochrony inte-

32 Na temat obowiązku składania zeznań podatkowych zob. art. 45 ust. 1 u.p.d.o.f. oraz art. 27 ust. 1 u.p.d.o.p., a także art. 21 ust. 2 pkt 2 u.z.p.d.

33 Zob. art. 44 ust. 17–24 u.p.d.o.f.

34 Zob. art. 25 ust. 19–26 u.p.d.o.p.

35 Zob. art. 44 ust. 17 pkt 1 u.p.d.o.f. a także art. 25 ust. 19 ust. 1 u.p.d.o.p.

36 Szerzej na ten temat: A. Wierzbicka, *Kwestie podatkowe w ustawie nowelizującej (w:) Ograniczenie zatorów płatniczych. Praktyczny przewodnik*, J. Liput (red.), Warszawa 2020, s. 91–94.

37 Zob. art. 44 ust. 17 pkt 2 u.p.d.o.f., a także art. 25 ust. 19 ust. 2 u.p.d.o.p.

38 Por. D. M. Malikowski, *Ułga...*, s. 4.

39 Zob. art. 44 ust. 24 u.p.d.o.f. w zw. z art. 26i ust. 10 pkt 1 u.p.d.o.f., a także art. 25 ust. 19 ust. 26 u.p.d.o.p. w zw. z art. 18f ust. 10 pkt 1 u.p.d.o.p.

40 Zob. art. 45 ust. 4 pkt 1 i 3 u.p.d.o.f. oraz art. 27 ust. 1 u.p.d.o.p.

resu publicznego⁴¹. Pierwsze ograniczenie dokonywania korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych uregulowane jest w art. 26i ust. 10 pkt 1 u.p.d.o.f. oraz art. 18f ust. 10 pkt 1 u.p.d.o.p., a także art. 11 ust. 10 pkt 1 u.z.p.d. W myśl tych unormowań, uprawnienie lub obowiązek dokonania korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych będzie powstawało, o ile dłużnik w ostatnim dniu miesiąca poprzedzającego dzień złożenia zeznania podatkowego nie jest w trakcie postępowania restrukturyzacyjnego, postępowania upadłościowego lub w trakcie likwidacji. W literaturze wskazuje się, że wskazane ograniczenie jest uzasadnione merytorycznie i systemowo⁴². Zgodzić się należy, że nakładanie obowiązku podwyższania podstawy opodatkowania przez dłużnika byłoby niecelowe. Jednak pozbawienie uprawnienia wierzyciela do dokonania korekty nie wydaje się słuszne. Często opóźnienia w uregulowaniu wierzytelności są związane z utratą płynności, która może poprzedzać stan niewypłacalności dłużnika skutkujący wszczęciem postępowania restrukturyzacyjnego lub upadłościowego. Przyjęcie takiego rozwiązania może powodować, że konsekwencje utraty płynności i wypłacalności przez dłużnika będą przenosiły się na jego wierzycieli. W literaturze stan przenoszenia się utraty płynności i wypłacalności z jednego podmiotu na inne bywa określany mianem tzw. *contagion effect*, czyli „efektem zarażania”⁴³. Przyznanie wierzycielowi uprawnienia do dokonywania korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych, kiedy dłużnik jest w trakcie postępowania restrukturyzacyjnego, postępowania upadłościowego lub w trakcie likwidacji, byłoby zatem środkiem chroniącym przed powtórna utratą płynności lub wypłacalności.

Drugie ograniczenie dokonywania korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych jest związane z zakazem wielokrotnego zaliczenia wierzytelności w poczet kosztów uzyskania przychodów. Wierzytelności nie podlegają bowiem odliczeniu od podstawy opodatkowania ani nie zwiększają straty, jeżeli zostały zaliczone do kosztów uzyskania przychodów na podstawie innych przepisów ustawy, w tym poprzez rezerwy lub odpisy⁴⁴. Natomiast wierzytelności odliczone od podstawy opodatkowania lub zwiększające kwotę straty nie podlegają zaliczeniu do kosztów uzyskania przychodów na podstawie odrębnych przepisów⁴⁵.

Trzecie ograniczenie dokonywania korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych dotyczy podmiotów powiązanych⁴⁶. Nie jest zatem dopuszczalne dokonywanie korekt w podstawie opodatkowania w transakcjach handlowych dokonywanych między podmiotami powiązanymi. Słusznie wskazuje się, że ograniczenia w tym zakresie powinny dotyczyć zarówno krajowych, jak zagranicznych podmiotów powiązanych⁴⁷. Przez pojęcie podmiotów powiązanych rozumie się cztery grupy podmiotów⁴⁸. Po pierwsze, podmioty, z których jeden z nich wywiera znaczący wpływ na co najmniej jeden inny podmiot. Po drugie, podmioty, na które wywiera znaczący wpływ ten sam inny podmiot lub małżonek, krewny lub powinowaty do drugiego stopnia osoby fizycznej wywierającej znaczący wpływ na co najmniej jeden podmiot. Po trzecie, spółki niemające osobowości prawnej i jej wspólników. Po czwarte wreszcie, podatnika i jego zagraniczny zakład. W przypadku podatkowej grupy kapitałowej, podmiotami powiązanymi będą spółka kapitałowa wchodząca w skład tej grupy oraz zagraniczny zakład spółki kapitałowej⁴⁹.

41 Na temat ochrony interesu publicznego w prawie finansowym zob. A. Hanusz, *Ochrona interesu publicznego w procesie stanowienia prawa finansowego*, „Przegląd Sejmowy” 2020, nr 1, *passim*.

42 Por. H. Dzwonkowski, *Ocena skutków regulacji rządowego projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia zatorów płatniczych* (druk 3475), Opinie Biura Analiz Sejmowych, Warszawa 2019, s. 9.

43 Zob. K. Lee, S. Lu, Y. Shih, *Contagion Effect of Natural Disaster and Financial Crisis Events on International Stock Markets*, „Journal of Risk and Financial Management” 2018, nr 11, s. 23.

44 Zob. art. 26i ust. 13 u.p.d.o.f. oraz art. 18f ust. 13 u.p.d.o.p.

45 Zob. art. 26i ust. 12 u.p.d.o.f. oraz art. 18f ust. 12 u.p.d.o.p., a także art. 11 ust. 12 u.z.p.d.

46 Zob. art. 26i ust. 1u u.p.d.o.f. oraz art. 18f ust. 18 u.p.d.o.p.

47 Por. opinia Rady Legislacyjnej przy Prezisie Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2018 r. o projekcie ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia zatorów płatniczych, RL-033-20/18.

48 Zob. art. 23m ust. 1 pkt 4 u.p.d.o.f. w zw. z art. 26i ust. 1u u.p.d.o.f. oraz art. 11 ust. 17 u.z.p.d., a także art. 11a ust. 1 pkt 4 u.p.d.o.p. w zw. z art. 18f ust. 18 u.p.d.o.p.

49 Zob. art. 11a ust. 1 pkt 4 *in fine* u.p.d.o.p.

4. Uwagi końcowe

Korekta z tytułu wierzytelności nieuregulowanych zmienia *de lege lata* sposób rejestrowania przychodów i kosztów z działalności gospodarczej. Wierzyciel uzyskuje bowiem uprawnienie do zmniejszenia podstawy opodatkowania lub zwiększenia straty o zaliczaną do przychodów należnych wartość wierzytelności o zapłatę świadczenia pieniężnego, która nie została uregulowana lub zbyt. Z kolei ustawodawca nakłada na dłużnika obowiązek podwyższenia podstawy opodatkowania lub zmniejszenia straty o kwotę niewykonanego świadczenia pieniężnego. Uprawnienie lub obowiązek dokonania korekty obejmuje zobowiązania wynikające z umów, których przedmiotem jest odpłatna dostawa towaru lub odpłatne świadczenie usługi, jeżeli strony zawierają ją w związku z wykonywaną działalnością gospodarczą, rolniczą lub usługową.

Korekta z tytułu wierzytelności nieuregulowanych nie stanowi *de iure* optymalnego środka przeciwdziałania opóźnieniom w stosunkach zobowiązujących między przedsiębiorcami. Po pierwsze, ustawodawca pozbawia *de lege lata* wierzyciela uprawnienia do dokonania korekty w sytuacji, kiedy dłużnik w ostatnim dniu miesiąca poprzedzającego dzień złożenia zeznania podatkowego jest w trakcie postępowania restrukturyzacyjnego, postępowania upadłościowego lub w trakcie likwidacji. W ten sposób problemy dłużnika stają się niejako udziałem wierzyciela. W związku z tym *de lege ferenda* należy postulować przyznanie wierzycielowi uprawnienia do dokonania korekty, nawet jeżeli wobec dłużnika wystąpiły wspomniane stany w ostatnim dniu miesiąca poprzedzającego dzień złożenia zeznania podatkowego. Ograniczenie uprawnienia wierzyciela powinno być raczej oceniane według stanu istniejącego w dniu, w którym upłynął termin spełnienia świadczenia. Takie rozwiązanie legislacyjne ograniczyłoby przenoszenie się konsekwencji utraty płynności lub wypłacalności przez dłużnika na jego wierzycieli, jednocześnie zabezpieczając interes publiczny.

Po drugie, ustawodawca wskazuje, że uprawnienie lub obowiązek dokonania korekty powstaje w roku podatkowym, w którym minęło dziewięćdziesiąt dni od dnia upływu terminu zapłaty określonego na fakturze (rachunku) lub w umowie. W konsekwencji,

podatnik jest *de lege lata* uprawniony lub obowiązany dokonać korekty w zeznaniu podatkowym składanym za rok podatkowy, w którym nastąpił upływ wyżej wskazanego terminu. Wydaje się, że tak określone terminy dokonywania korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych nie wypełniają celu normatywnego w postaci zwiększenia dyscypliny płatniczej. Negatywnej oceny nie zmienia nawet istnienie możliwości dokonania korekty dochodu stanowiącego podstawę obliczenia zaliczki w omawianych podatkach. Uprawnienie lub obowiązek korekty dochodu stanowiącego podstawę obliczenia zaliczki powstaje w okresie rozliczeniowym, w którym minęło dziewięćdziesiąt dni od dnia upływu terminu zapłaty określonego na fakturze (rachunku) lub w umowie. Należy zatem postulować *de lege ferenda* by uprawnienie lub obowiązek dokonania korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych dotyczyły nie roku podatkowego, w którym nastąpił upływ dziewięćdziesięciodniowego terminu, lecz roku, w którym minął termin spełnienia świadczenia.

Bibliografia

- Dzwonkowski H., *Ocena skutków regulacji rządowego projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia zatorów płatniczych* (druk 3475), Opinie Biura Analiz Sejmowych, Warszawa 2019.
- Hanusz A., *Ochrona interesu publicznego w procesie stanowienia prawa finansowego*, „Przegląd Sejmowy” 2020, nr 1, s. 65–96.
- Hanusz A., *Zasada autonomii woli stron stosunków cywilnoprawnych w świetle prawa podatkowego*, „Państwo i Prawo” 1998, nr 12, s. 36–51.
- Ignatowicz J., *Przedawnienie i terminy zawite* (w:) *System Prawa Cywilnego*, t. I, *Część ogólna*, S. Grzybowski (red.), Ossoli-neum 1985, s. 791–854.
- Jastrzębski J., *Skutki niewykonania zobowiązań* (w:) A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania. Część ogólna*, Warszawa 2019, s. 334–400.
- Kordasiewicz B., *Problematyka dawności* (w:) *System Prawa Prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, Z. Radwański, A. Olejniczak (red.), Warszawa 2019, s. 695–844.
- Kowalski R., *Czy nowe przepisy antyzatorowe dotyczą także transakcji dokonywanych między podmiotem krajowym, a zagranicznym z UE?*, LEX 2019.
- Lackoroński B., *Zwiłoka dłużnika w wykonaniu zobowiązania pieniężnego wyrażonego w walucie obcej. Glosa do wyroku*

- SN z dnia 16 maja 2012 r., III CSK 273/11, „Państwo i Prawo” 2014, nr 2, s. 128–134.
- Lee K., Lu S., Shih Y., *Contagion Effect of Natural Disaster and Financial Crisis Events on International Stock Markets*, „Journal of Risk and Financial Management” 2018, nr 11, s. 1–25.
- Lipniewicz R., *Rezydencja podatkowa osób fizycznych a swobody rynku wewnętrznego Unii Europejskiej*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2016, nr 3, s. 10–15.
- Cieñ K., *Podatek dochodowy od osób fizycznych (w:) Prawo finansowe. Wybrane zagadnienia*, A. Hanusz (red.), Warszawa 2019, s. 293–308.
- Lubeńczuk G., Art. 4 [Definicja przedsiębiorcy] (w:) M. Zdyb, G. Lubeńczuk, A. Wołoszyn-Cichocka, *Prawo przedsiębiorców. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 159–161.
- Lubeńczuk G., Art. 6 [Zakres stosowania przepisów regulujących wykonywanie działalności rolniczej i działalności polegającej na świadczeniu usług] (w:) M. Zdyb, G. Lubeńczuk, A. Wołoszyn-Cichocka, *Prawo przedsiębiorców. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 167–175.
- Malinowski D. M., *Ulga na złe długi w podatkach dochodowych. Nowe regulacje obowiązujące od 2020 r.*, „Przegląd Podatkowy” 2019, nr 12, s. 3–4.
- Michalik T., *VAT. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 1174–1182.
- Radwański Z., Olejniczak A., *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2010, s. 334–338.
- Różycki K., *Ulga na złe długi w podatkach dochodowych. Komentarz praktyczny*, LEX 2018.
- Szczęśniak P., *Sposób rejestrowania przychodów i kosztów z działalności gospodarczej a korekta z tytułu wierzytelności niuregulowanych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2021, nr 2, s. 35–40.
- Wierzbicka A., *Kwestie podatkowe w ustawie nowelizującej (w:) Ograniczenie zatorów płatniczych. Praktyczny przewodnik*, J. Liput (red.), Warszawa 2020, s. 81–123.